

О ПРИДЈЕВИМА КОЗАРСКИ И КОЗАРАЧКИ

СТЕВО ДАЛМАЦИЈА

Педагошка академија, Бањалука

UDK 808.61/62-23

Стручни рад

Примљен: 27. јуна 1982.

Прихваћен: 4. марта 1983.

0. У језичкој се пракси придјиви *козарски* и *козарачки* често употребљавају са идентичним значењем. Да ли је то оправдано? Одговор на ово питање треба да пружи следећи преглед мишљења о тим придјевима и неке потврде из језичке праксе.

1. *Вуков Рјечник* и *Рјечник ЈАЗУ* нису забиљежили ктетик *козарски* (нити *козарачки*) у значењу »који се односи на Козару«.

*Речник САНУ*¹ биљежи оба ктетика (*козарски* и *козарачки*), али их не диференцира у потпуности: »*кџазарачкѝ*, -*ѧ*, -*ѡ* који се односи на Козару, на Козарац.«

»*кџѧрскѝ*, -*ѧ*, -*ѡ*, 1. који се односи на козаре, који припада козарима (чуvari коза — моја примједба) и ... 2. који се односи на Козару, који је са Козаре ...: Прва, Друга крајишка бригада и Пета козарска бригада вршиле су операције у правцу Новог ... Мало је сеоских колиба на козарској земљи које нису уклете ...«

Значи, по, *Речнику САНУ*, ктетик *козарачки* односе се и на Козару и на Козарац, а *козарски* на козаре и на Козару. Међутим, није исто *кџѧрскѝ* (са двије дужине) и *кџазарскѝ* (са једном дужином). Први примјер односи се на козаре (чуваре коза), а други на нешто што припада Козари. У *Речнику*, дакле, није забиљежена ова разлика.

1.1. *Рјечник* двију Матица² биљежи и *козарски* и *козарачки*, али наводи да се оба придјева односе на планину Козару. Придјев *козарачки* акцентован је у овоме *Рјечнику* са оба кратка акцента — *кџазарачкѝ* и *кџазарачкѝ*. Исправно је, међутим, само ово друго, са краткоузлазним акцентом.

1.2. *Правопис из 1960.*³ наводи само ктетик *кџазарачкѝ*, али са погрешним акцентом.

¹ *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, књ. IX, Београд, 1975, стр. 721 и 722.

² *Рјечник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад и Загреб, 1967, стр. 770.

³ *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад и Загреб, 1960, стр. 377 (ћирилично издање).

1.3. Александар Белић и Драгутин Боранић у својим правописима не наводе ниједан од ова два ктетика.⁴ У *Правописном приручнику*⁵ и *Информатору*⁶ налазимо слично стање као у *Речнику САНУ*: козарачки се односи на Козару и Козарац, а козарски на Козару.

2. Књижевник Скендер Куленовић у *Напоменама* првом послеријатном издању *Стојанке мајке Кнежополке*,⁷ поред осталог, наводи: »Ову поему... написао сам... на Палезу, једном од козарских висова... козарских партизана..., од козарског виса Мраковице.«

2.1. Из књиге Младена Ољаче *Испод Козарице*⁸ наводимо само неколико примјера из којих се види да петнаестак бораца са Козаре у своме причању различитих догађаја из револуције стално употребљавају придјев *козарски*: »у козарској битки (стр. 52, књига I), противакције козарских партизана, поткозарски Украјинци (81), на Козарском одреду (123), комесар козарске чете, козарска Пролетерска чета (126), козарски Ударни батаљон (146), козарска офанзива (151), у козарском збјегу, народ из поткозарских села (181...), ма хом козарска дјеца (45, књига II), сабијено је 23.858 козарске дјеце (49), делегација козарске омладине (83), Трећи козарски одред (114), на једној козарској пртини (144), јуриши Пете козарске бригаде (193).«

2.2. У једној радио-емисији књижевник Младен Ољача (*Радио-Сарајево*, 20. VI 1981. године), говорећи о биткама на Козари, увијек изговара придјев *козарски*, а не *козарачки*: нова козарска бригада, козарски обронци, последије козарске офанзиве, то јединство козарског човјека, козарска дјеца, шума козарска, козарски збјег, козарска епопеја итд.

3. Књижевник Бранко Ћопић у пјесми *Ој, дјевојко, драгај душо моја*⁹ пјева: »... али сам видио коло козарско... /видио сам заљуљано коло козарско/ ...вучицу козарску, гараву Драгињу /али у очима козарске дјевојке/ козарске ноћи вучарне /козарског вука партизана/ коло се козарско цестом завитлало.« Дакле, Ћопић, говори и пише козарско, а не козарачко коло.

3.1. Народ у Поткозарју козарско коло једноставно назива коло. (»Ајдено у коло, игра коло«), а понегдје козара (»Свако вече играмо козару«). *Козарским* (*козарачким*) колом зову га углавном на страни, ван овога подручја.

⁴ Прегледао сам Белићев *Правопис српскохрватскога књижевног језика* из 1950. године и Боранићев *Правопис хрватскога или српскога језика* из 1950. године (девето издање).

⁵ Др Св. Марковић, М. Ајановић и мр З. Диклић: *Правописни приручник српскохрватског-хрватскосрпског језика*, Свјетлост, Сарајево, 1977, стр. 161.

⁶ Др Асим Пецо и др Митар Пешикан: *Информатор о савременом књижевном језику са речником, Младо поколење*, Београд, 1967, стр. 245.

⁷ Скендер Куленовић: *Стојанка мајка Кнежополка*, Свјетлост, Сарајево, 1945, стр. 16.

⁸ Младен Ољача: *Испод Козарице I и II*, Записи и сјећања, Свјетлост, Сарајево, 1981.

⁹ Бранко Ћопић: *Пјесме партизанке*, Глас, Бањалука, 1981, стр. 32.

4. Истражујући народне говоре Поткозарја, запазио сам да придјеви *козарски* и *козарачки* нису још у овим говорима у потпуности издиференцирани. Придјев *козарачки* најчешће се чује у имену *кола* (*козарачко коло*), а у свим другим примјерима, кад се ради о Козари, углавном придјев *козарски*. Разлика између придјева *козарски* и *козарачки* у Поткозарју највише се чује у говору становништва Кнешпоља.

4.1. У народним пјесмама о Козари и њеним јунацима више се чује придјев *козарски* него *козарачки*. Наводимо ове стихове:¹⁰ »Ој козарске вите јеле, / Чувајте нам пролетере«. 1981, стр. 35.

4.2. У прољеће 1942. године у Козари је почео да излази лист »*Козарски партизански вјесник*«, а издавао га је Партизански обавјештајни биро Другог козарског народноослободилачког партизанског одреда »Др Младен Стојановић«.

4.3. Већ седам година у Приједору излазе новине под именом »*Козарски вјесник*«.

4.4. Поставља се питање како се зову становници Поткозарја, *Козарици* или *Козарчани*? Било би исправније *Козарци*. Међутим, на подручју цијелог Поткозарја нико не говори *Козарци*, него само *Козарчани*.

5. Умјесто закључка, могло би се рећи сљедеће:

а) Ликови *козарачки* и *козарски* два су потпуно различита придјева, као што је већ констатовано у стручној литератури.¹¹ Кад се мисли на Козару, потребно је да се и изговара придјев *козарски*: *козарски* народ, *козарска* дјеца, *козарска* епопеја, *козарски* партизани, *козарски* одред, *козарске* бригаде, *козарска* чета, *козарски* батаљон, *козарска* офанзива, *козарска* битка, *козарско* коло итд.

б) Кад се нешто односи на насељено мјесто Козарац, потребно је употрбљавати придјев *козарачки*: *козарачка* школа, *козарачки* дом културе, *козарачко* кино, *козарачки* обичаји, *козарачка* пилана, *козарачко* поље, *козарачка* пшеница и сл.

¹⁰ Миливоје Родић: *Пламене звијезде*, Дечје новине, Г. Милановац,

¹¹ Уп. Асим Пецо: *Језик наш свагдашњи*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1969, стр. 136; Милан Шипка: *Језички савјетник*, Свјетлост, Сарајево, 1975, стр. 349; Стево Далмација: *Козарски или козарачки*, *Козарски вјесник*, Приједор, бр. 187, 30. 3. 1979, стр. 11.